

PAVEL CMOREJ:

Analytické filozofické skúmania

Filozofický ústav SAV, Bratislava 2009, 228 s.

Kolekcia slovenských diel venovaných analytickej filozofii sa začiatkom tohto roku obohatila o ďalšiu hodnotnú publikáciu autora, ktorého meno jej nepochybne zaručuje veľkú kvalitu. Kniha *Analytické filozofické skúmania* síce až na jednu stať obsahuje už publikované state, ktoré možno nájsť v časopise *Organon F* alebo rôznych zborníkoch, ich výber a zozbieranie do jednej publikácie však možno pokladať za veľmi pozitívny krok. State sa venujú jednotlivým problémom filozofie jazyka, sémantiky a filozofie logiky a treba podotknúť, že v každom prípade ide o veľmi podstatné a veľmi diskutované problémy, pojmy a intuície. Viaceré štúdie by som nazvala prelomovými v našej vedeckej oblasti, venujúcej sa sémantike jazyka či iným problémom jazyka, ale nielen to. Určite by mali veľký ohlas aj vtedy, keby došlo k ich adekvátnemu „exportu“ do zahraničia; ich hodnota totiž ďaleko presahuje rámec slovenskej a českej filozofickej obce venujúcej sa filozofii jazyka či logickej sémantike.

State v publikácii sú podľa svojho obsahu zaradené do dvoch tematických častí. Prvá z týchto častí obsahuje štúdie zamerané na pojem jazykového výrazu a súvisiace pojmy, ako sú ideálny vzor jazykového výrazu – ideálny znak, význam jazykového výrazu, semi-výraz, prirodzený jazyk, isté chápanie pojmov paradox, antinómia a protirečenie. Väčšina z týchto pojmov predstavuje ústredné pojmy a problematiky, bez ujasnenia ktorých by sme v nijakom v sémantickom bádani nemali začínať. Druhá časť publikácie sa z oblastí významov presúva na inú oblasť skúmania jazykových výrazov, na oblasť referencie a identifikačnej funkcie výrazov. Zameriava sa tak najmä na pojmy, ako sú referencia a identifikácia, ale nájdeme tu rozpracovanú aj problematiku holých individuí a jej dôsledky v oblasti predikácie. Posledná stať druhej časti je jedinou dosiaľ nepublikovanou staťou: Venuje sa možnostiam uplatnenia empirických deskripcií v deskriptívnej identifikácii, vykonanej ich artikuláciou a limitom týchto možností. Pozrime sa podrobnejšie na jednotlivé štúdie.

Prvá stať prvej časti publikácie s názvom *Utváranie ideálnych jazykových výrazov* je reakciou na článok Mariána Zouhara publikovaný v roku 2001 v *Organone F*. Diskusia Pavla Cmoreja a Mariána Zouhara upozornila na problematiku ideálnych vzorov pre jazykové výrazy a určite ju aj produktívne pohla dopredu. Odroda platonizmu vo filozofii jazyka uvažuje o akýchsi ideálnych predobrazoch, vzoroch jazykových znakov, ktoré majú v nejakom jazyku nejaký význam. Tieto vzory nazývame tiež ideálnymi znakmi, ktoré by sme ako ideálne objekty mohli situovať do akejsi platónskej ríše ideálnych objektov, kde existujú objekty ako čísla, Tichého konštrukcie a pod. Autor tu reaguje na Zouharovo odlíšenie radikálneho realizmu, ktorý hlása, že ideálne znaky sú večné, od umierneného realizmu, podľa ktorého ideálne znaky nie sú večné a možno ich za pomoci formačných pravidiel tvoriť. Cmorej konfrontuje Zouharov príklon k umierenej forme platonizmu s odmietnutím radikálneho realizmu. Argumentuje proti Zouharovmu odmietnutiu existencie

tencie zložených ideálnych vzorov, ktorých realizáciami sú zložené výrazy, a argumentuje aj v prospech niektorých téz kritického platonizmu. Už v tomto článku Cmorej poukazuje na nedôsledné odlišovanie výrazov ako hmotných znakov bez významu, ktoré neskôr vo svojej koncepcii nazýva *semivýrazmi*, od ideálnych znakov, a najmä jazykových výrazov nevyhnutne spojených s nejakým významom, a naznačuje dôsledky takej nedôslednosti.

Impulzom na napísanie state *Používanie, spôsob používania a význam jazykových výrazov* boli preklady Wittgensteinových *Filozofických skúmaní, Modrej a Hnedej knihy* do slovenčiny a češtiny. Zameriava sa najmä na preklad slova „Gebrauch“, pri ktorom sa použili viaceré prekladové ekvivalenty: „používanie“, „použitie“ a aj „spôsob použitia“. Úsilie o presný preklad daného termínu nie je len záležitosťou presnosti vyjadrenia myšlienky, ale skrýva aj veľký filozofický a konceptuálny problém, ako zdôrazňuje autor. Ak totiž Wittgenstein stotožňuje význam jazykových výrazov s tým, čo sa skrýva pod termínom „Gebrauch“, jeho rôzne preklady vedú k rôznym filozofickým a konceptuálnym dôsledkom. Cmorej v tejto stati rozlišuje použitie od používania, pričom pod použitím jazykového výrazu rozumie vypočutie, vyslovenie, napísanie atď. jazykového výrazu, v prípade ktorého si uvedomujeme, že ide o daný jazykový výraz, a ktorému rozumieme. Nemôže ísť teda o vyslovenie, napísanie atď. náhodného fyzického znaku bez významu, ktorému by sme nerozumeli. V rovine ideálnych výrazov podmienka *rozumieť ideálnemu výrazu* odlišuje použitie ideálneho výrazu od realizácie ideálneho výrazu, ku ktorej môže dôjsť aj bez toho, aby sme danému výrazu rozumeli. Používanie jazykového výrazu je útvar zložený zo všetkých použití daného výrazu uskutočnených do prítomného okamihu *t*. V rovine používania ideálneho výrazu ide o proces, ktorý sa skladá zo všetkých použití tohto výrazu uskutočnených všetkými používateľmi jazyka do prítomného okamihu. Cmorej postupne skúma dôsledky stotožnenia významu jazykového výrazu s použitím a používaním a ukazuje, že tieto dva pojmy intuitívne nie sú vhodnými adeptmi na explikáciu pojmu významu jazykového výrazu, hoci pripúšťa ich väčšiu či menšiu spätosť s týmto pojmom. Hoci sa posledný adept, spôsob používania, líši od predchádzajúcich dvoch tým, že ho autor klasifikuje ako abstraktný objekt, ani ten intuitívne nevyhovuje nárokom tejto úlohy. Wittgensteinovo chápanie pojmu významu, ktoré je veľmi nejednoznačné a problematické, a komplikácie pri preklade podstatných termínov, ktoré Wittgenstein v tejto súvislosti vo svojich formuláciách používa, stoja za napísaním tejto štúdie, ktorá dopĺňa mozaiku autorových zaujímavých a podnetných sémantických intuícii. Poznámka k prekladom uvedená na jej konci môže pomôcť nielen čitateľom slovenských a českých prekladov Wittgensteinových prác, ale aj ďalším potenciálnym odvážlivcom – prekladateľom. Celá práca poukazuje na to, k akým fatálnym filozofickým dôsledkom môže viesť pre niekoho nepatrný rozdiel v „slovíčkach“.

Tretia štúdia *Semivýrazy a výrazy* je pre mňa jednou z najdôležitejších z hľadiska vplyvu, ktorý mala na moje skúmanie, samozrejme, jej vplyv je podstatne širší a v súčasnosti výrazne ovplyvňuje, alebo by určite mala, konceptualizáciu termínov ako „výraz“, „jazykový výraz“ a „výraz ako fyzický znak“. Pri používaní výrazu „výraz“ totiž dochádza k rôznym nejednoznačnostiam a omylom. Niekedy sa totiž používa vo význame fyzického znaku, ktorý sám osebe význam nemá; tento výraz budeme nazývať *semivýra-*

zom. Semivýrazom však nie je len fyzický znak, ale aj jeho vzor či typ. Inokedy sa používa vo význame výrazu, ktorý pozostáva zo semivýrazu a významu ako pre jeho identitu podstatných zložiek. V tomto prípade hovoríme o *jazykovom výraze*. Výraz „výraz“ tak vyjadruje iba všeobecnejší, týmto dvom pojmom nadradený pojem, v prípade ktorého treba kontextom alebo inak spresniť, o ktorý pojem konkrétne ide. K nedôslednému rozlišovaniu medzi týmito pojmi vo filozofii jazyka dochádza veľmi často, a to aj u renomovaných filozofov. Väzba semivýrazu s nejakým významom je kontingentná, zatiaľ čo väzba jazykového výrazu s jeho významom je nevyhnutná. Na rozdiel od semivýrazov jazykové výrazy nemôžu byť viacznačné. Väzba medzi nejakým semivýrazom a nejakým významom sa môže prerušiť a daný semivýraz sa môže spojiť s iným významom. Ak však jazykový výraz stratí svoj význam, stráca svoju identitu. Ak sa na pozícii jeho významu niečo zmení, nepôjde už o daný jazykový výraz, ale o iný jazykový výraz, preto jeden jazykový výraz nemôže mať viac významov. Homonymné slová, ktoré pozostávajú z totožného semivýrazu a rôznych významov, sa líšia vo svojich významoch, takže ide o dva odlišné jazykové výrazy. Nech by aj boli dva či viaceré významy spájané s jedným semivýrazom akokoľvek kognitívne blízke, fakt, že nejde o totožné významy, znamená, že ide o rôzne jazykové výrazy. V tejto súvislosti si zaslúži pozornosť aj oblasť referencie. Referovať totiž môžu iba jazykové výrazy, semivýrazy môžu referovať iba so zreteľom na nejaký jazyk J, v ktorom im je pridelený nejaký význam. Táto stať ďalej analyzuje dôsledky danej koncepcie nielen v oblasti referencie, ale aj denotácie, vyplývania a ďalších dôležitých pojmov; opakujem, že ju pokladám za výnimočne cennú v oblasti sémantickej analýzy jazykových výrazov prirodzených jazykov.

Štúdia *Prirodzený, bežný či obyčajný jazyk* vychádza z diskusie o adekvátnom preklade anglického výrazu „ordinary language“. Autor opäť svojím intuitívne prijateľným a zrozumiteľným spôsobom posudzuje troch adeptov na preklad daného anglického termínu so slovenčiny. Vysvetľuje, prečo by sme pred slovenským ekvivalentmi „bežný jazyk“ či „obyčajný jazyk“ mali dať zrejme prednosť už zaužívanému termínu „prirodzený jazyk“, čím by sa vyhlo viacerým problémom naznačeným v tejto stati.

Stať *Protirečenia, antinómie, paradoxy* spresňuje chápanie pojmov vyjadrených termínmi uvedenými v jej názve. Autor sám v závere priznáva, že ide o všeobecnú koncepciu paradoxov a antinómií s potrebou jej ďalšieho rozvíjania a spresňovania v súlade s vývinom nášho myslenia. Napriek tomu je autorovo uvažovanie o týchto pojmoch nepochybne prínosné a zaujímavé nielen pre študentov filozofie.

Posledná stať prvej časti publikácie s názvom *Popperov svet 3* sa venuje kritickej analýze Popperovho sveta 3 a jeho chápania ideálnych entít, ktoré do tohto sveta umiestňuje. Na jednej strane stojí originalita a podnetnosť koncepcie Popperových svetov, na druhej však nejasnosti a problémy, ktoré z nej vyplývajú, keďže sám Popper veľa dôležitých vecí nešpecifikuje, respektíve im nevenuje pozornosť. To podnietilo autora pustiť sa do boja aj s touto koncepciou. Jeho zbraňami sú opäť silná jazyková a filozofická intuícia, nimi sa usiluje poukázať na problémové, nedoriešené miesta a naznačiť možné smery doriešenia tejto koncepcie s veľkým potenciálom.

Druhá časť publikácie sa venuje nemenej dôležitým pojmom ako referencia, identi-

fikácia a predikácia. Prvý článok s názvom *K povahe intencionálnej referencie* reaguje na monografiu Mariána Zouhara *Podoby referencie*, konkrétne na intencionálnu referenciu hovorca, ktorou hovorca pomocou nejakého výrazu referuje na nejaký predmet, o ktorom si myslí, že je referentom tohto výrazu. Zouhar, inšpirovaný Donnellanom, ďalej rozlišuje medzi intencionálnou atributívnou deskriptívnou referenciou, keď hovorca s použitím deskripcie referuje na ľubovoľné individuum, ktoré vyhovuje sémantike tejto deskripcie. To znamená, že hovorca síce hovorí o konkrétnom indivíduu, nevie však, o ktoré konkrétne individuum ide a či vôbec existuje. Od tohto atributívneho použitia deskripcie odlišujeme referenčné použitie deskripcie, keď hovorca za použitia deskripcie hovorí o konkrétnom indivíduu, o ktorom vie, že je referentom danej deskripcie a ktoré pozná. Námiety Pavla Cmoreja sa sústreďujú na myšlienku, že by sa hovorca mohol prostredníctvom deskripcie zameriavať na konkrétny predmet, ktorý je pre neho neznámy a nevie ho identifikovať. Dokonca pokladá túto myšlienku za kontradiktórickú. Pri atributívnom intencionálnom použití deskripcie referent hovorca akoby sa „zviesol“ s výrazovým referentom, teda referentom deskripcie, keďže tá ako jazykový výraz za istých podmienok referuje na konkrétne individuum. Podľa Cmoreja to však nestačí na to, aby sa v danom prípade mohlo hovoriť aj o intencionálnej referencii hovorca. Zatiaľ čo výrazová referencia nejakej deskripcie nás dovedie ku konkrétnemu indivíduu, atributívna intencionálna referencia hovorca, ktorý túto deskripciu použije, nás podľa neho privedie iba k významu danej deskripcie, nie k danému konkrétnemu indivíduu a súčasne výrazovému referentu deskripcie. Cmorej poukazuje na viaceré dôsledky Zouharovho chápania atributívne intencionálnej referencie. Daná téma sa stala predmetom zaujímavej diskusie, ktorej som mala možnosť sa zúčastniť, o čom sa autor zmieňuje na jej konci. Napriek všetkému som stále neustúpila od názoru, ktorý sme vtedy spolu s Mariánom Zouharom a Michalom Ordöghom zastávali, že intencionálne zameranie sa hovorca na nejaké konkrétne individuum bez toho, že by dané individuum poznal, nie je intuitívne až tak neprijateľné. Celý problém spočíva v našom odlišnom chápaní intencionálneho zamerania sa hovorca, čo je však na hlbšiu diskusiu, pričom táto stať je výborným materiálom na jej začatie či pokračovanie v nej.

Ďalšia stať s názvom *Vlastné mená a aposteriornosť výrokov o identite* tiež súvisí s pojmom referencie. Autor tu rieši epistemologický problém spočívajúci v tom, či možno *a priori* určiť pravdivosť hodnotu výroku tvaru $m = n$, kde m a n sú vlastné mená toho istého individua. Autor v tejto súvislosti posudzuje argumentáciu v prospech kladnej odpovede na túto otázku a poukazuje na to, že za istých podmienok, napríklad za dvoch značne odlišných podmienok, v ktorých sa identita daného individua nápadne zmení, či keď k osvojeniu významu týchto mien dôjde za dvoch okolností, keď sa dané individuum prezentuje prostredníctvom značne odlišných súborov empirických vlastností, nemožno určiť pravdivosť hodnotu výroku tvaru $m = n$ bez mimojazykového empirického poznania.

Nasleduje ďalšia, z môjho hľadiska dôležitá stať a jej dôležitosť a aktuálnosť v nej riešených problémov potvrdzuje aj frekventovaná diskusia, ktorá k tejto téme prebiehala a prebieha v časopise *Organon F* a inde. Stať má názov *Holé individua a predikácia*

a autor ju začína prezentáciou rôznych chápaní holých indivíduí. Ústredná otázka znie: Čo nám zostane, ak od indivídua oddelíme jeho vlastnosti? Je takéto oddelenie vôbec možné? Možno od indivídua možné oddeliť všetky typy jeho vlastností, alebo iba niektoré? A o aký typ vlastností by v takom prípade išlo? Pavel Cmorej indivíduum chápe ako časopriestorový, od nás nezávislý fyzický objekt so všetkými jeho vlastnosťami. Mnohé z nich nepoznáme, dokonca o nich ani netušíme. Autor uvádza klasifikáciu typov vlastností indivíduí, v ktorej sa vyskytujú dva dôležité pojmy: esenciálne vlastnosti a kontingentné vlastnosti. Pri skúmaní, nakoľko holé si môžu dovoliť byť indivíduá, sa autor inšpiruje viacerými pohľadmi na túto problematiku, pričom dominujú mená Pavla Tichého a Petra Koláča. Dochádza k záveru, že indivíduu nemožno uprieť ani jednu z jeho esenciálnych vlastností, takže vôbec nemožno hovoriť o holých indivíduách v nijakom z prezentovaných zmyslov. Každé z nich má nekonečne veľa esenciálnych vlastností a neexistuje svetamih, v ktorom by nejaké indivíduum nemalo nejaké zo svojich esenciálnych vlastností, ba dokonca aj nejakú zo svojich kontingentných vlastností. Tie posledné indivíduám nemôžeme uprieť, vieme však od nich abstrahovať, t. j. konceptuálne ich od indivídua oddeliť v zmysle formulácií Pavla Tichého. Autor tu ďalej uvažuje aj o dôsledkoch, ktoré by prijatie existencie takto poňatých indivíduí malo na predikáciu. Treba spomenúť, že táto stať je aj výsledkom intenzívnej komunikácie s inými známymi filozofmi a logikmi nášho priestoru: Mariou Duží, Pavlom Maternom a Jiřím Raclavským.

Podnetom ďalšej state s názvom *K pojmom identifikácie* bola diskusia, ktorá prebiehala medzi Mariánom Zouharom a Petrom Koťátkom po vydaní Koťátkovej knihy *Interpretace a subjektivita* v roku 2006. Ich diskusia čiastočne vychádzala z Cmorejovej state *Referencia, identifikácia a intencionálne akty*, ktorá vyšla roku 2000 v *Organone F.* P. Cmorej na základe ich diskusie nadobudol názor, že jeho stať z roku 2000 bola nesprávne pochopená, respektíve že mohlo dôjsť nepresným či nedôsledným formuláciám z jeho strany, ktoré viedli k tomuto nepochopeniu. V tejto štúdii sa preto ešte raz a precíznejšie venuje trom pojmom identifikácie, o ktorých sa podľa neho dá v rámci filozofie jazyka uvažovať. Prvým typom identifikácie je *charakterizačná identifikácia*, pri ktorej prechádzame od indivídua k jeho všeobecnejšej charakteristike, k deskripcii alebo vlastnému menu. Tieto výrazy sú výsledkom takejto identifikácie v prípade indivídua, ktorého numerická identita je známa či daná. Tento typ identifikácie predstavuje empirickú poznávaciu procedúru vykonávanú človekom a jej výsledok sa zaznamenáva v nejakom jazyku. Druhým typom identifikácie je *investigatívna identifikácia*. Ak chceme zistiť referenty niektorých empirických deskripcií, ktorých význam nám to neumožňuje, musíme sa uchýliť k empirickému skúmaniu, k procedúre, na základe ktorej referent takejto deskripcie nájdeme. Môžeme tu rozlíšiť dokonavú formu a význam slovesa identifikovať, keď identifikáciu vykonávame, a nedokonavú formu a význam slovesa identifikovať, keď k identifikácii referentu empirickej deskripcie už došlo. Tretím typom je *výberová identifikácia*, pri ktorej ide o vyčlenenie indivídua či objektu z nejakého celku či súboru, pričom často chceme týmto aktom upozorniť inú osobu na predmet, o ktorom chceme hovoriť. Takáto identifikácia môže byť menná, indexická či deskriptívna a treba povedať, že tento, ako aj predchádzajúci typ identifikácie tiež predstavujú empirické procedúry. Ne-

identifikujú však len ľudia, ako to bolo v predchádzajúcich typoch identifikácie a ako podotýka autor, ale aj jazykové výrazy, predovšetkým vlastné mená, deskripcie a vyslovené čisté indexikály; tu by sa pojem identifikácie mohol redukovať na pojem referencie takýchto výrazov. Autor zohľadňuje aj ďalší typ referencie, ktorý sa dá nájsť v koncepcii TIL-ky Pavla Tichého a u Pavla Maternu. Tu je korelátom termínu „identifikovať“ termín „konštruovať“. Najjednoduchšou konštrukciou je v TIL-ke trivializácia, ktorá predstavuje návod na výber nejakej entity, jej vyčlenenie, pričom s touto entitou nič viac nerobíme. Konštruujú, teda identifikujú podľa toho aj zložené konštrukcie, čo autor v štúdiu dokladá príkladmi. V rámci TIL-ky napokon rozoznáva dva typy identifikácie: Maternovo abstraktné chápanie identifikácie ako vzťahu medzi konštrukciou a objektom, ku ktorému vedie realizácia konštrukcie, a Tichého pragmatické chápanie identifikácie ako činnosti vykonávanej podľa nejakej konštrukcie. Toto rozlíšenie súvisí s tým, že konštrukciu v TIL-ke nechápeme iba ako nejaký abstraktný objekt, ale aj ako jeho realizáciu, proces. Termín „identifikovať“ by sme teda podľa autora mohli stotožniť s termínom „referovať“ v teórii referencie a s termínom „konštruovať“ v zmysle TIL-ky a jej teórie konštrukcií. Autor uvádza, že v týchto teóriách by sa tak mohol tento termín pokladať za redundantný, keďže tieto teórie obsahujú jeho výstižnejšie koreláty.

Posledná stať s názvom *Identifikačný potenciál empirických deskripcií* je jedinou dosiaľ nepublikovanou štúdiou. Autor v nej skúma hranice a možnosti uplatnenia empirických deskripcií v deskriptívnej identifikácii a je zrejme, že pojem deskriptívnej identifikácie bude späť s referenčným použitím empirických deskripcií. Aj v tejto stati vychádza z plodnej diskusie dvoch už spomínaných autorov, Mariána Zouhara a Petra Košťátka, a najmä z už spomínanej Košťátkovej monografie *Interpretace a subjektivita*. Uznanie identifikačnej funkcie empirických deskripcií súvisí s uznaním referenčnej funkcie empirických deskripcií. V deskriptívnej identifikácii sa totiž využívajú empirické deskripcie individuí, pričom pod empirickou deskripciou sa rozumie deskripcia, ktorej referent nezískame bez istého empirického skúmania. Nezhodu medzi Zouharom a Košťátkom sa Cmorej usiluje zmierniť a získať z nej produktívne podklady pre svoje názory. Táto nezhoda spočíva v tom, že zatiaľ čo Zouhar tvrdí, že na to, aby sme deskripcii mohli pripísať plnohodnotnú identifikačnú funkciu, nám nestačí iba jej význam (teda iba deskripcia sama), pretože ten hovorí len o tom, „aký“ je objekt, ktorý je v danom svetamihu referentom danej deskripcie, nie o tom, o „ktorý“ objekt ide. Na to, aby sme zistili, o „ktorý“ objekt ide, potrebujeme podľa Zouhara istú empirickú poznávaciu procedúru. Naopak Košťátko argumentuje, že ak chceme uznať plnohodnotnú identifikačnú funkciu deskripcie, stačí vedieť, „aký“ objekt je, na čo nám stačí deskripcia sama (ak vo svetamihu existuje práve jedno individuum, ktoré spĺňa jej podmienky). Na otázku „Ktorý?“ môžeme podľa neho legitímne odpovedať aj tým, že uvedieme, „aký“ daný objekt je. Celý problém spočíva v rozličnom chápaní termínov „aký“ a „ktorý“ u týchto dvoch autorov. V každom prípade P. Cmorej ukazuje, prečo môžu mať obidvaja autori pravdu, keďže formulujú svoje tézy v dvoch rôznych rovinách. Cmorej uznáva obidve funkcie deskriptívnej identifikácie, pričom zavádza pojem slabej deskriptívnej identifikácie, ktorá hovorí o tom, „aký“ objekt je, a pojem silnej deskriptívnej identifikácie, ktorá nám povie, o „ktorý“ objekt pri artikulovaní

deskripcie ide. Tá posledná si vyžaduje aj empirickú procedúru na identifikáciu referentu deskripcie. Pri slabšej deskriptívnej identifikácii sa síce aktuálny referent danej deskripcie z množiny jej potenciálnych referentov ešte nevyčlení (na to potrebujeme spomínané empirické skúmanie), z pragmatického hľadiska úspešnej komunikácie však často postačuje. Práve potrebou zohľadnenia pragmaticko-praktického hľadiska pri teórii deskriptívnej identifikácie Cmorej zakončuje svoju poslednú štúdiu v publikácii. Samozrejme, nemôžeme sa zaoberať ani bez dodržiavania nárokov logicko-sémantických vlastností empirických deskripcií na deskriptívnu identifikáciu.

Pavel Cmorej sa vo svojej publikácii v jednotlivých štádiách venuje pojmom, ktoré bežne používame niekedy bez hlbšieho zamyslenia. Ide v mnohých prípadoch o najzákladnejšie pojmy. Autor sa ich usiluje očistiť, spresniť, rozlíšiť či inak „rozvažovať“ tak, aby ich využívanie v myšlienkovom procese prinášalo čo najmenej komplikácií zapríčinených ich nesprávnym, nepresným či nedôsledným chápaním v sémantike a filozofii jazyka. Robí tak jasným, zrozumiteľným a ľahko stráviteľným spôsobom.

Barbora Geistová Čakovská

Mgr. Barbora Geistová Čakovská, PhD.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: filobasa@savba.sk